

آثار معتبر و دیدگاه‌های جهانی در ادبیات کودک

نویسنده: اولین بی فریمن*

مترجم: بهار اشراق

تربیت معلم را برمی‌انگیزد تا در کلاس‌های خود از آن‌ها استفاده کنند. این استادان، آگاهانه یا ناآگاهانه، آثار معتبری از بین کتاب‌های مفید و مناسب ادبیات کودک تهیه می‌کنند. البته «آثار معتبر» در بین کتاب‌های کودک، مفهوم پیچیده و بحث‌برانگیزی در ایالت متحده و دیگر کشورهاست.

«آثار معتبر، همانند آثار یک نویسنده و یا پایه و اساس یک معیار و شاخص است.» در کل، وقتی

«تار شارلوت»، «اشیای عجیب و غریب کجایند»، نام کتاب‌هایی از کاترین پاترسون، استیون کیلاگ و کریس دان آلسبرگ است.

در نظام آموزشی ایالت متحده، کتاب‌هایی که نام بردیم، به کرات در فهرست کتاب‌های خواندنی کلاس‌های ادبیات کودک درج شده است. استادان این رشته نوپا، از میان هزاران عنوان کتاب موجود، آن‌هایی را انتخاب می‌کنند که خواندنشان برای دانشجویان ضروری است و دانشجوین

در نظر گرفته شود؟ تا زمانی که کتاب به عنوان اثر معتبر انتخاب شود، چه مدت باید انتشار یابد؟ از آنجا که کتاب‌های جدیدی به فهرست آثار معتبر افزوده می‌گردد، کدام کتاب‌های قدیمی را باید از فهرست آثار معتبر حذف کرد؟

مطلب مهم دیگری که باید بدان اشاره کرد، دورنمای این آثار است که بیش‌تر جنبه سیاسی دارد تا ادبی. پرفسور کوف‌فاکس، در بخشی از دایرة‌المعارف بین‌المللی ادبیات کودک (International Companion Encyclopedia of Children's Literature) تألیف پیتر هانت، این دورنما «تنش موجود میان آن‌هایی که ادبیات را میراث فرهنگی یک نسل به نسل دیگر تلقی می‌کنند و کسانی که معتقدند ادبیات به رشد فکری و عاطفی افراد و هماهنگی بیش‌تر آن‌ها با تحولات اجتماعی یاری می‌رساند، بیان می‌دارد. طرفداران دسته اول که به انتقال میراث فرهنگی می‌اندیشند، در ارزیابی آثار معتبری‌اند که همه جوامع در آن‌ها سهیم هستند.»

فاکس ادامه می‌دهد:

«از آنجا که اصطلاح آثار معتبر، بیش‌تر جنبه سیاسی دارد تا ادبی، بحث راجع به این آثار اغلب داغ است. آیا ادبیات، به سبب قدرتی که در جلب توجه و تربیت و پرورش افراد دارد، با وجود پیامد محالی که ممکن است افراد را به حرکت وادارد و آن‌ها را عامل تغییر کند، تدریس می‌شود؟ یا باید قدرت و نیرویی دائمی و دیرینه را تقویت کند؟ یا حتی از دیدگاهی قدیمی پیروی کند که هر چند ممکن است هرگز به این صورت نبوده باشد، امروزه به کار حمایت از حکومتی خاص می‌آید؟ گروه‌های مختلف جامعه بارها و بارها تجربه کرده‌اند که در فهرست کتاب‌های انتخاب‌شده از نویسندگان خاص (برای مدارس)، آن‌ها را کنار گذاشته‌اند. برای مثال، زنان بسیاری بر این نکته پای فشرده‌اند که اغلب موارد، لیست کتاب‌ها پر از نویسندگان مذکر است و این در حالی است که نویسندگان زن در اقلیت هستند. همچنین، اقلیت‌های نژادی (که معتقدند هویت آن‌ها از طریق فرهنگ‌های ذی‌نقوذ، مورد حمله قرار گرفته است). بر این

به «آثار معتبر» می‌اندیشیم، کتاب‌هایی را در نظر می‌گیریم که از بونه آزمایش سالم بیرون آمده‌اند و از بار ادبی بالایی برخوردارند و به غنای فرهنگی جامعه افزوده‌اند و هم‌چنان ماندگار و فراگیرند.

در یک گزارش خبری بی‌بی‌سی به سال ۲۰۰۳، با عنوان «جایگاه هری پاتر در بین آثار معتبر ادبی» توسط دکتر واریان آلسوورک، پژوهشگر ادبیات کودک، سؤالی مطرح شد: «هری پاتر یک پدیده جهانی است، اما جایگاه شخصیت‌های تخیلی جی.کی. رولینگ در بین آثار معتبر ادبیات کودک کجاست؟»

● به علت بازار گسترده برداشت‌های سینمایی و محبوبیت این آثار در آمریکا، بسیاری از مردم حتی ممکن است متوجه نشوند که این آثار کلاسیک، جزو ادبیات کودک آمریکا نیست

کتاب‌هایی که در فهرست آثار معتبر گنجانده شده‌اند، کتاب‌های برگزیده‌اند؛ جایزهای به آن‌ها تعلق گرفته است، در فهرست اسامی کتاب‌هایی که کتابداران، دبیران و منتقدان ادبی سفارش می‌دهند، دیده می‌شود، در پشت ویترین کتاب‌فروشی‌ها به چشم نمی‌خورد، متن این کتاب‌ها را روی نوار کاست پیاده می‌کنند و یا از روی آن‌ها فیلم‌های بلند سینمایی می‌سازند. اما سؤال‌هایی که در این زمینه مطرح می‌شود: چه کتاب‌هایی بایستی در فهرست آثار معتبر گنجانده شود؟ تشخیص و انتخاب این کتاب‌ها بر عهده کیست؟ در انتخاب این کتاب‌ها، چه معیاری باید

یاسخ مثبت می‌دهیم. در واقع اگر به کتاب‌هایی بیندیشیم که در ژانر کلاسیک آمریکا قرار می‌گیرد، فوراً سه کتاب ترجمه شده به ذهن مان می‌رسد: «پی‌پی جوراب بلند»، «پینوکیو» و «هایدی». اما همان‌طور که یکی از همکارانم اشاره کرد، به علت بازار گسترده برداشت‌های سینمایی و محبوبیت این آثار در آمریکا، بسیاری از مردم حتی ممکن است متوجه نشوند که این آثار کلاسیک، جزو ادبیات کودک آمریکا نیست.

برای استادان ادبیات کودک که در برنامه‌های

● میانگین کتاب‌های ترجمه شده در آمریکا در سال، بسیار کم است. بنابراین، یافتن و تهیه کتاب‌های کودک جهانی از کشورهای غیر انگلیسی زبان، مسلماً بسیار دشوار است

تربیت معلم فعالیت می‌کنند، بحث درباره درونمایه جهانی آثار معتبر در کتاب‌های کودک و تربیت معلم، مسلماً چالش‌های بی‌شماری در پی دارد. برنامه درسی دوره ادبیات کودک، یکی از اهداف این دوره را دنبال می‌کند و به همین دلیل: «نشانگر دانش و آگاهی موجود در پس مهم‌ترین بخش منتخب آثار معتبر ادبیات کودک است». انسان از خود می‌پرسد، چنین استادی چه کتاب‌هایی را در فهرست آثار معتبر در نظر می‌گیرد؟ استاد رشته ادبیات کودک برای دانشجویان تربیت معلم، باید درباره انتخاب کتاب‌هایی که لازم است در کلاس روی آن‌ها کار شود و در موردشان سخنرانی و کنفرانسی صورت

یاورند که باید پیوسته بکوشند و هوشیار باشند تا ادبیات فمینیستی، جایگاه واقعی‌اش را در مدارس به دست بیاورد.» امروزه در آمریکا می‌توانیم کتاب‌هایی از کشورهای دیگر، خصوصاً کتاب‌های ترجمه شده را به فهرست آثار معتبر ادبیات کودک اضافه کنیم. به عنوان مثال، می‌توانیم در لیست «صد کتاب محبوب»^(۱)، موجود در کتابخانه عمومی نیویورک، کتاب ترجمه شده «خاطرات یک دختر کوچک»، نوشته آن فرانک را بیاییم. اما چندین کتاب از نویسندگان انگلیسی زبان دیگر، در این فهرست وجود دارد؛ از جمله مارگارت مهی، فیلیپ پولمن و رولد دال. در صورت اسامی «صد کتاب تصویری که هر کسی باید آن را بشناسد»^(۲)، تنها یک کتاب ترجمه دیده می‌شود و آن «داستان بیبر»^(۳)، نوشته جین دوبراتوف^(۴) است.

ممکن است هر کشوری از آثار معتبر ادبی خود فهرستی تهیه کند؛ کتاب‌های ارزشمندی که امیدواریم تمام کودکان دنیا آن‌ها را بخوانند و بشناسند. ماریا نیکولایوا (Maria Nikolajeva)، در کتاب ادبیات کودک سوئد، با نام (Barnbokens byggeklossar) (موانع کتاب کودک)، اظهار می‌دارد: «این متن‌ها از آثار ادبیات کودک سوئد است.»

داستان «آنی در گرین‌گیبلز» یا «آنی، رؤیای سبز» نوشته لوسی‌ماد مونتگومری، بخشی از آثار معتبر ادبیات کودک کاناداست، اما ممکن است در فهرست آثار معتبر آمریکا قرار نگیرد. بنابراین، سؤال دیگری مطرح می‌شود: آیا بایستی کتاب‌های کشورهای مختلف، در فهرست آثار معتبر یک کشور گنجانده شود؟

ما که به درک و تفاهم بین‌المللی و چشم‌اندازهای جهانی معتقد هستیم، به این سؤال

و برندگان آن، در متون مربوط به ادبیات کودک وجود دارد. مجموعه‌ای از کتاب‌های سفارشی، به صورت جزوه در انجمن کتابخانه آمریکا و دیگر مؤسساتی که به طور حرفه‌ای این رشته را دنبال می‌کنند، یافت می‌شود. هم‌چنین، کتاب‌های راهنمای والدین، برای بحران انتخاب کتاب‌های مناسب کودک و نوجوان، در کتاب‌فروشی‌ها وجود دارد. نشریات و کتاب‌های حرفه‌ای و معتبر، در مورد کتاب‌های برگزیده، فراوان وجود دارد و معلمان و کتابداران می‌توانند به راحتی بدان‌ها دسترسی پیدا کنند. این در حالی است که تنها یک جایزه برای سنجش کتاب‌های ترجمه شده وجود دارد. بسیاری از جایزه‌ها، شرایطی خاصی دارند؛ مانند این‌که باید نویسنده در آمریکا سکونت داشته باشد. بنابراین، اگر دوره‌های ادبیات کودک نمایانگر کتاب‌های برنده باشد، کتاب‌های جهانی و ترجمه شده از فهرست آثار معتبر کودک حذف خواهند شد و این عیب و ایرادی است که به انتخاب آثار معتبر وارد است.

۲- دوست دارم کتاب‌هایی را که خوانده‌ام و می‌دانم که کیفیت بالایی دارند، به دانشجویانم معرفی کنم.

استادان ادبیات کودک، معمولاً می‌خواهند کتاب‌هایی را که می‌شناسد، به دانشجویان خود معرفی کنند؛ کتاب‌هایی که خودشان آن‌ها را خوانده و کودکان را با آن سهیم کرده‌اند. در نشریات و کتاب‌های تخصصی و کنفرانس‌های مربوط به ادبیات کودک، عموماً به کتاب‌های جهانی توجه کمی می‌شود و به کتاب‌های ترجمه شده، اصلاً توجهی نمی‌شود. از آن‌جا که در آمریکا، روی کتاب‌های جهانی تأکید نمی‌شود، استادان ادبیات کودک ممکن است نویسندگان جهانی و کتاب‌های

بگیرد، معیارهای که برای ارزیابی کتاب‌های کودک باید در نظر گرفت و انتخاب کتاب‌هایی که دانشجویان تربیت معلم را برمی‌انگیزد تا آن‌ها را در کلاس‌های آتی خود تدریس کنند، تصمیم بگیرد. در بسیاری موارد، یک استاد به یک دربان می‌ماند؛ در حالی که دسترسی به کتاب‌های ویژه‌ای را ترغیب و تشویق می‌کند، در همان حال دانشجویان خود را از خواندن کتاب‌های دیگر منع می‌کند.

● آثار معتبری که از ارزش‌های بشری سخن می‌گویند، به صورت موقتی طبقه‌بندی می‌شوند. این کتاب‌ها در زمان خاص و مشخص آفریده می‌شوند، اما هنگامی که خوانندگان بیش‌تر در مورد معنای آن‌ها می‌آموزند، دستخوش تغییر می‌شوند

اکنون مشکلاتی را برمی‌شماریم که یک استاد ادبیات کودک، در مورد انتخاب آثار معتبر و ادبیات کودک جهانی با آن روبه‌روست. این مشکلات را مورد به مورد مطرح می‌کنم. زیرا ممکن است استاد این رشته، هنگام آماده کردن این دوره برای تدریس بدان‌ها بیندیشد:

۱- دوست دارم دانشجویانم کتاب‌های برگزیده و جایزه گرفته را بشناسند و آگاهی لازم را به دست آورند.

دوره‌های ادبیات کودک، عموماً نمایانگر کتاب‌های برنده جایزه‌اند. صورت اسامی جایزه‌ها

روهامپتون (Roehampton) لندن این گونه است: «ایجاد آگاهی نسبت به فرایند ترکیب و تحول آثار معتبر ادبیات کودک و انتقال آن به کودکان».

پری نودلمن (Perry Nodelman) و ماویس ریمر (Mavis Reimer)، در کتاب خود با نام «لذت‌های ادبیات کودک» (۲۰۰۳) اشاره می‌کنند که اصطلاح آثار معتبر، با تفکر به این ایده که برخی از کتاب‌ها بهتر از کتاب‌های دیگر است، می‌تواند سودمند باشد.

● در نشریات و کتاب‌های تخصصی و کنفرانس‌های مربوط به ادبیات کودک، عموماً به کتاب‌های جهانی توجه کمی می‌شود و به کتاب‌های ترجمه شده، اصلاً توجهی نمی‌شود. از آن جا که در آمریکا، روی کتاب‌های جهانی تأکید نمی‌شود، استادان ادبیات کودک ممکن است نویسندگان جهانی و کتاب‌های ترجمه شده را نشناسند

آثار معتبر نباید تنها یک‌بار انتخاب شوند و خوانندگان تنها همان آثار را بخوانند. آثار معتبری که از ارزش‌های بشری سخن می‌گویند، به صورت موقتی طبقه‌بندی می‌شوند. این کتاب‌ها در زمان خاص و مشخص آفریده می‌شوند، اما هنگامی که خوانندگان بیش‌تر در مورد معنای آن‌ها می‌آموزند،

ترجمه شده را نشناسند و از وجود آن‌ها مطلع نباشند.

۳- در آمریکا کتاب‌های بسیاری هر روزه به چاپ می‌رسد؛ بیش از آن‌که بتوان آن‌ها را طبقه‌بندی کرد. چرا بایستی کتاب‌های جهانی را بدان‌ها اضافه کنیم؟

این سؤال به همان بحث قبلی‌مان بازمی‌گردد؛ یعنی جنبه سیاسی آثار معتبر. این دیدگاه دورنمای محدودتری نسبت به ادبیات و رابطه کودکان با جامعه جهانی دارد. مقاله باربارا بحث جالبی در مورد اهمیت گنجاندن کتاب‌های جهانی در برنامه‌های تربیت معلم ارائه کرده است. البته یک استاد شاید (طور دیگری) فکر کند.

۴- دوست دارم کتاب‌های جهانی را به دانشجویانم معرفی کنم، اما کتابی پیدا نمی‌کنم. بسیاری از استادان ادبیات کودک، دوست دارند کتاب‌های ترجمه شده را به دانشجویان خود معرفی کنند، اما بدان‌ها دسترسی ندارند و یا اگر هم در دسترس‌شان باشد، بسیار کم است. همان‌طور که باربارا اشاره کرد، میانگین کتاب‌های ترجمه شده در آمریکا در سال، بسیار کم است. بنابراین، یافتن و تهیه کتاب‌های کودک جهانی از کشورهای غیر انگلیسی‌زبان، مسلماً بسیار دشوار است.

بنابراین، گام‌های بعدی برای گنجاندن کتاب‌های جهانی بیش‌تر در فهرست آثار معتبر ادبیات کودک آمریکا کدام است؟ شاید گام اول برای متخصصان ادبیات کودک، این باشد که به بحث‌های انتقادی در مورد آثار معتبر بپردازند. به این طریق، موضوع این بحث‌ها مشخص‌تر خواهد شد. به عنوان مثال، نتیجه آموزش برنامه کارشناسی ارشد ادبیات کودک، در دانشگاه

بیش تر در مورد ادبیات کودک جهانی، آسان تر خواهد بود.

گام سوم: استادان بایستی به عقاید هموطنان خود در مورد کتاب‌های کشورهای دیگر توجه کنند. این مورد را می‌توان شخصاً پیگیری و در مورد آن تحقیق کرد، اما اگر میسر نبود، می‌توان از طریق نقدهایی که آمریکاییان بر کتاب‌های خارجی می‌نویسند، به افکار و عقایدشان نسبت به این کتاب‌ها پی برد.

گام چهارم: عضویت استادان در مرکز us. IBBY است. با عضویت در این شبکه، به جامعه حرفه‌ای جهانی‌ای متصل می‌شوند که خود را وقف ادبیات کودک جهانی کرده است. منابع و ارتباطات موجود در IBBY، فرصتی به استادان آمریکایی می‌دهد تا با دیگر افراد این کره خاکی که در مورد ادبیات کودک قلم می‌زنند، ارتباط برقرار کنند.

سرانجام، استادان بایستی دیدگاه باز و درک گسترده‌تری از ادبیات کودک داشته باشند؛ درکی که فراگیرتر باشد و ورای ایالات متحده و دیگر کشورهای انگلیسی زبان، سایر کشورها را هم پوشش دهد. به این ترتیب می‌توان اصطلاح آثار معتبر ادبیات کودک را گسترش داد تا تمام دنیای ادبیات کودک را در بر می‌گیرد.

پی‌نوشت

* Evelyn B. Freeman

1. 100 Favorite Children's Book
2. 100 Picture Books Everyone Should Know
3. The Story of Babar
4. Jeande Brunhoff

دستخوش تغییر می‌شوند. شاید اگر اساساً آثار معتبر را آثاری موقتی بدانیم، سبب شود که جایی نیز برای خوانندگان جوان در نظر گرفته شود تا در مورد معانی، ارزش‌ها و شیوه‌هایی گفت‌وگو کنند که آن‌ها را به عضو همیشگی جامعه خوانندگان کتاب‌ها تبدیل می‌کند.

بنابراین، در جامعه تخصصی باید راجع به آثار معتبر و موضوع‌های پیرامون آن، باب گفت‌وگو باز شود.

● در بسیاری موارد، یک استاد به یک دربان می‌ماند؛ در حالی که دسترسی به کتاب‌های ویژه‌ای را ترغیب و تشویق می‌کند، در همان حال دانشجویان خود را از خواندن کتاب‌های دیگر منع می‌کند

گام دوم: استادان ادبیات کودک باید نسبت به کتاب‌هایی که مورد تحسین قرار می‌گیرند و جزو آثار معتبر کشورهای دیگر است، بیش تر مطلع باشند. در ابتدای این راه، می‌توانند به برندگان این جایزه هانس کریستیان آندرسن و نامزدان آن نگاه کنند. در ضمن، تمام کشورهای جهان برای کتاب کودک جوایزی دارند. دانشکده ادبیات کودک آمریکا، از این جوایز آگاهی دارد و البته جست‌وجو از طریق اینترنت برای دستیابی به اطلاعات